
Секція 3

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Любов Вікторівна Безь – студентка I курсу факультету № 6
Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Олена Олегівна Маркова** – доцент кафедри
юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного
університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОБСТАВИНИ НЕПЕРЕБОРНОЇ СИЛИ В ДОГОВІРНІЙ ТЕХНІЦІ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Обставини непереборної сили є невід’ємною договірною конструкцією, яка притаманна будь-яким договірним правовідносинам, що виникають як між суб’єктами господарювання – юридичними особами, так і між юридичними особами та громадянами (зокрема, з договорів, що укладаються стосовно надання фінансових послуг).

При цьому місце договірної конструкції «обставин непереборної сили» – завжди, як правило, зазначається в розділі договору: «Відповідальність сторін» та/або окремо як «форс-мажор». У науці цивільного та господарського права складними питаннями правозастосування є питання, пов’язані, зокрема, з категорією вини, яка використовується для суб’єктивної оцінки дій (бездіяльності) кожної зі сторін договору. Цивільний та Господарський кодекси України не використовують термін «форс-мажор», а оперують поняттям «непереборна сила». Відповідно до ст. 617 ЦКУ, особа, яка порушила зобов’язання, звільняється від відповідальності, якщо доведе, що порушення сталося внаслідок випадку або непереборної сили. Згідно п. 1 ч. 1 ст. 263 ГКУ, непереборна сила – визначена як надзвичайна або невідворотна за даних умов подія. А ст. 218 ГК характеризує непереборну силу як надзвичайні і невідворотні обставини за даних умов здійснення господарської діяльності.

Звернемо увагу: в ГКУ – надзвичайні і невідворотні обставини (мають бути дотримані обидві умови), в ЦКУ – надзвичайні або невідворотні (за межами дії ГКУ досить дотримання лише одного з умов). При цьому в науці цивільного та господарського права непереборна сила розглядається серед обставин, які виключають вину боржника у договірному зобов’язанні. Ця спеціальна правова конструкція, враховуючи

сучасні реалії (масові акції протестів в Україні, анексія території АР Крим) та необхідність забезпечення нормального інвестиційного клімату в Україні, набуває нового значення для договірної практики.

Вирішення проблеми застосування правових конструкцій «обставини непереборної сили» та «форс-мажорні обставини» вважаю, слід розпочинати саме з семантичного розуміння змісту кожного з цих явищ та закріплення у законодавстві цих правових конструкцій. При цьому для практики вирішення договірних спорів важливим є закріплення визначень «обставини непереборної сили» та «форс-мажорні обставини» у відповідних нормах ЦК України, які стосуються відповідальності за порушення зобов'язання. Аналіз положень ЦК України з приводу предмета дослідження показує, що питанням відповідальності присвячені Глави 11 Розділу II «Особи» та Глави 51 Розділу I «Загальні положення про зобов'язання» Книги 5 ЦК України. Водночас для правильного застосування норм матеріального права законодавцю варто було б приділити більш чіткі техніко-юридичні прийоми конструювання норми ст. 617 ЦК України, додавши до цієї норми розуміння змісту обставин непереборної сили та форс-мажорних обставин (норми-дефініції).

Водночас у цьому разі (формулювання змісту вказаних дефініцій) для чіткості змісту норми варто вирішити питання про співвідношення цих понять уже як явищ на рівні правових конструкцій (норми-правила), передбачивши перелік цих обставин, механізм їх засвідчення та вид уніфікованого документа, який був би достатнім для підтвердження виду, тривалості таких обставин. З позицій застосування конструкції обставин непереборної сили в договірній та судовій практиці одразу ж виникає питання про механізми підтвердження стороною, яка посилається на ці обставини, наявності, виду та тривалості цих обставин. У такому разі ці механізми фактично є процесуальними відносинами, які мають виникати з приводу підтвердження обставин непереборної сили (форс-мажору) відповідними органами державної влади, місцевого самоврядування та недержавними неприбутковими самоврядними організаціями (Торгово-промисловою палатою України). При цьому визнання виду процесуального документа (Висновок або Довідка) на рівні законодавства дає змогу в подальшому чітко, однозначно та правильно застосовувати законодавство як юристам-практикам, так і судам під час вирішення відповідних спорів.

На сьогодні вид, перелік обставин та механізм їх підтвердження сторонами зобов'язання фактично віддані “на відкуп” сторонам договору; це означає, що з позицій існуючої судової практики обсяги цих відносин розуміються з позицій «вузького» розуміння приватно-правових відносин (враховуючи дію принципу свободи договору). Вбачається, що такий стан речей уже не можна визнавати достатнім, враховуючи сучасні реалії договірних відносин та їх значення для господарської практики. Вирішення цієї практичної проблеми вважаю за доцільне шляхом чіткого

законодавчого визначення обставин непереборної сили та форс-мажорних обставин на рівні норм-дефініцій та норм-правил як шляхом внесення відповідних змін до ст. 617 ЦК України, так і прийняття спеціального закону, яким би здійснювалося регулювання цього спектра важливих господарських та договірних відносин.

Це дало б змогу б більш чітко вирішувати вказані проблеми як суб'єктам господарювання, так і громадянам у разі спірних ситуацій, пов'язаних з суб'єктивною оцінкою дій (бездіяльності) кожної зі сторін договору в разі наявності обставин, які перебували поза сферою вольового впливу сторони зобов'язання.

З позицій судової практики це, безумовно, вплинуло б на формування чіткого доктринального тлумачення змісту відповідних норм судами під вирішення відповідних спорів (та об'єктивного вирішення справ, починаючи від першої інстанції до перегляду рішень у порядку ст. 355 ЦПК України, ст. 111-16 ГПК України та ст. 237 КАС України).

Література

1. Агарков М. М. К вопросу о договорной ответственности // Вопросы советского гражданского права. – М. : Юриздат, 1945. – С. 122.
2. Примак В. Ознаки непереборної сили у відносинах цивільно-правової відповідальності // Юридика Україна. – 2008. – №6. – С. 60.
3. Церковна О. В. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності за завдання шкоди : дис. ... канд. юрид. наук. – Одеса, 2008. – С. 91-95.

Олена Миколаївна Єрмоленко – студентка I курсу Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Наталія Олександрівна Горобець** – професор кафедри юридичних дисциплін Сумської філії Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРОБЛЕМАТИКА ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ В УКРАЇНІ

Із прийняттям Цивільного кодексу України (далі ЦК) правове регулювання відносин дарування було значно оновлене. Разом із тим новий ЦК не розв'язав усіх проблем укладення та виконання договору дарування; не всі законодавчі новели можна визнати обґрунтованими та чітко визначеними, деякі з них потребують змін або подальшого вдосконалення.

У своїх роботах приділяли увагу аналізу окремих аспектів договору дарування та проблемам його правового регулювання А. Гриняк, Р. Майданик, І. Спасибо-Фатєєва, Є. Харитонов, Р. Шишка, С. Фурса, І. Коробейнікова, В. Новікова та деякі інші вчені.